

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ'NDEN FETHE KADAR BATILILARIN İSTANBUL'U ELE GEÇİRME ÇABALARI*

Birsel KÜÇÜKSİPAHİOĞLU**

Öz

Tarih boyunca en önemli merkezlerden biri olan İstanbul; güzelliği, stratejik konumu, zenginliği ve büyüklüğü ile herkesin ilgisini çekti. Önce Roma ardından Doğu Roma veya Bizans İmparatorluğu'na başkentlik yapan şehir her iki imparatorluk için de başkentten çok daha farklı anlamlar içermekteydi. İstanbul dünyanın da hayranlığını çekmekte; ama aynı zamanda kıskançlığı da beraberinde getirmekteydi. Dolayısıyla farklı zamanlarda değişik milletler tarafından ele geçirilmek için pek çok kere kuşatıldı. Bu arada Batılıların da zaptetmek için uğraştığı bir şehir oldu. Batılılar 1096-1099 yılları arasında gerçekleşen Birinci Haçlı Seferi'nden başlayarak İstanbul'u almak için çok çaba sarf etti ve nihayet 1204 yılında Dördüncü Haçlı Seferi ile şehri almayı başardı. 1261 yılında imparatorluk Haçlılardan İstanbul'u geri alsa da daha sonraki süreçte Batılıların yeniden İstanbul'u ele geçirmek için uğraştıkları görüldü.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Bizans İmparatorluğu, Haçlılar, Birinci Haçlı Seferi, Dördüncü Haçlı Seferi.

Abstract

EFFORTS OF THE WEST TO POSSESS ISTANBUL FROM THE FIRST CRUSADE TILL THE CONQUEST OF ISTANBUL

Istanbul, an important hub throughout the history, has always attracted attention thanks to its beauty, strategic location, wealth and greatness. The city which served as capital city first for the Roman Empire and then for the Eastern Roman Empire aka Byzantine Empire meant more than just a capital city for both Empires. As such, Istanbul was receiving admiration from all over the world but at the same time envy. Accordingly, from time to time, various nations laid sieges to the city to possess it, and the West also attempted to capture it. Starting from the First Crusade from 1096 to 1099, the West showed great efforts to capture Istanbul, finally managing to take the city in 1204 with the Fourth Crusade. Though the Empire retook Istanbul from the Crusaders in 1261, the West proceeded with its efforts to recapture Istanbul.

Keywords: Istanbul, Byzantine Empire, First Crusade, Crusaders, Fourth Crusade.

* Bu makale, 22 Mayıs 2015'de Gebze'de düzenlenen *II. Uluslararası Hünkâra Vefa Sempozyumu*'nda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı; birselsipahi@gmail.com.

Tarihi kayıtların “*şehirler kraliçesi*” olarak bahsettiği İstanbul, tarih boyunca en önemli merkezlerden biri oldu. Önce Roma ardından Doğu Roma veya Bizans İmparatorluğu’na başkentlik yapan şehir her iki imparatorluk için de başkentten çok daha farklı anlamlar içermekte; göz kamaştırıcı güzelliği, stratejik konumu, zenginliği ve büyüklüğü ile herkesin ilgisini çekmekteydi. 12. yüzyıl Bizans tarihçisi Niketas Khoniates’in¹ “...*bütün şehirlerin gözbebeği, kainatın gururu olağanüstü şaheseri, bütün güzelliklerin yuvası, dinin en büyük lideri...*” diye satırlarına yansıttığı şehir, bu özellikleri ile dünyanın da hayranlığını çekmekte ama aynı zamanda kıskançlığı da beraberinde getirmekteydi. Bu nedenle farklı zamanlarda değişik milletler tarafından ele geçirilmek için pek çok kere kuşatıldı ve Batılıların da zabt etmek için uğraştığı ve nihayetinde 1204 yılında Dördüncü Haçlı Seferi ile aldığı bir yer oldu. Bu makalede Birinci Haçlı Seferi’nden başlayarak Batılıların İstanbul’u ele geçirme çabaları üzerinde durulacaktır.

1095 yılı Kasım ayında Clermont Konsili ile başlayan Haçlı Seferleri sürecinde Batının asıl hedefinde Türk-İslam dünyası bulunmaktaydı. Malazgirt Savaşı sonrası hızla batıya doğru ilerleyen ve Anadolu’yu yurt edinme mücadelesi veren Türkleri, Anadolu ve Yakınoğu’dan atmayı düşünen Avrupa, Bizans İmparatorluğu’nun doğu sınırını korumakta zorlandığını ve Türklerin ilerlemesine mani olamadığını düşünerek imparatorluğu da hedefine aldı. Bu nedenle Haçlı orduları yürüyüşleri esnasında imparatorluğa ait topraklarda ve başkentte Bizans’a karşı düşmanca duygularını sergileyerek İstanbul’u ele geçirmek dolayısıyla imparatorluğa sahip olmak için mücadele etti. Batı dünyasının imparatorluğa karşı beslediği bu hasmane duyguda iki kilise arasındaki ayrılığın etkisi bulunmakta ve Avrupa özellikle de papalık Roma Kilisesi’ni yeryüzüne hâkim kılmaya çalışarak İstanbul Kilisesi’nin kendisine itaat etmesini sağlamayı düşünmekteydi. Bu gerçekleştiği takdirde papaların nüfuzunun artması ve Hristiyan dünyanın en yüksek otoritesi olması planlanmaktaydı. Bu fikrin en güçlü savunucuları da Haçlı Seferlerinin başlamasında rolü olan Papa II. Urbanus ve seleflerinden Papa VII. Gregorios (1073-1085) oldu².

¹ Niketas Khoniates, *Historia*, çev. I. Demirkent, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1195-1206)*, İstanbul 2004, s. 152.

² Avrupa’nın Bizans İmparatorluğu’na karşı duyduğu kıskançlık Haçlı Seferleri’nin başlaması ile daha da belirgin bir hale geldi. Hiç şüphesiz bu duruma gelmesinde papaların önemli rolü oldu. Papa VII. Gregorios bu düşüncenin en güçlü savunucusuydu. O; düklere, kontlara ve krallara yazdığı mektuplarda hedef olarak İstanbul’u göstermekteydi. Hatta papa bizzat 1074 yılında kendisinin idare edeceği bir ordu ile Haçlı Seferi’ne çıkmayı düşünmüş, Türkleri Anadolu’dan attıktan sonra İstanbul’da bir konsil toplamayı ve bu konsilde Doğu Hristiyanlarının kendisine minnet duyarak Roma Kilisesi’nin hâkimiyetini kolaylıkla kabul edeceklerini hayal etmişti ama

1096-1099 yılları arasında gerçekleşen Birinci Haçlı Seferi sırasında 5 büyük ana ordudan önce Pierre l’Hermite liderliğinde 20.000 kişiden oluşan öncü Haçlı güruhu 1096 yılı Temmuz sonu veya Ağustos başlarında başkent İstanbul’a ulaştı. Bu esnada Bizans İmparatorluğu’nun başında Aleksios Komnenos (1081-1118) bulunmaktaydı. İmparator yıllardan beri yaptığı savaşlar sonucu edindiği tecrübe ile Batılıların anlaşmalara uymayan, söz dinlemeyen, yağmacı ve para düşkünü insanlar olduğunu biliyordu. Bu kaygı ve tedirginliğin aynısını imparatorluk halkı da taşımaktaydı. İmparator Aleksios Komneos’un kızı ve Bizans tarih yazarı Anna Komnena’nın³ sayıları kum tanelerinden ve gökteki yıldızlardan daha çok dediği bu ordu gelirken yol üzerinde etrafa yönelik hoş olmayan davranışlarda bulunmuş, başkentte kaldıkları süre boyunca da imparatorluğun izni ile şehri dolaşırken tabiatlarındaki o kavgacı ve yağmacı ruhu sergileyerek binalara, evlere ve kiliselere zarar vermeye, kiliselerin kurşunlarını sökerek halka satmaya çalışmışlardı⁴. İmparatorluk, Haçlıların bu hareketine mani olmaya çalışsa da onları durdurmak mümkün olmadığından Aleksios sonunda Haçlıların bir an önce Anadolu yakasındaki karargâha geçirilmesini emretmişti.

Pierre’den sonra Birinci Haçlı Seferi’nin ana orduları 1096 yılı yaz sonlarından itibaren ayrı ayrı yola çıkarak Balkanlar üzerinden başkent İstanbul’a geldi. İmparator Aleksios tarafından çok iyi ağırlanan ve kıymetli hediyelerle taltif edilen Haçlılara imparator, adetlerine göre kendisine vasallık yemini etmelerini istedi; ancak Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles ile Aşağı Lorraine Dükü Godefroi’a buna itiraz etti. Raymond metni değiştirilmiş şekilde yemin ederken⁵, Godefroi bu yemini etmemek için kardeşi ile birlikte başkent varoş-

olmadı. Bk. Walter Norden, *Das Papsttum und Byzanz. Die Trennung der beiden Mächte und das Problem ihrer Wiedervereinigung bis zum Untergange des byzantinischen Reiches*, Berlin 1903, s. 38 vd; Ferdinand Chalandon, *Histoire de la Domination Normande en Italie et en Sicile*, Paris 1907, I, s. 226 vd; Hermann Schreiber, *Geschichte der Päpste*, Düsseldorf-Wien 1985, s. 104-116; Birsnel Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, İstanbul 2007, s. 1-2, not 64-65; ayn.yzr., “The Western Plans to Capture Byzantium from the Beginnings of the Crusaders to 1204”, *Tarih Dergisi*, sayı 42 (2005), s. 56-57.

³ Anna Komnena, *Aleksiad*, çev. Bilge Umar, *Anna Komnena. Alexiad*, İstanbul 1996, s. 304.

⁴ *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum*, *RHC. occ.*, III, s. 121, çev. Rosalind Hill, *The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, Oxford 1979, s. 3; Tudebodus, *Historia de Hierosolymitano Itinere*, *RHC. occ.*, III, s. 11, çev. J. H. ve L. L. Hill, *Peter Tudebode*, Philadelphia 1974, s. 17; Guibertus Novigentis, *Gesta Dei Per Francos*, *RHC. Occ*, IV, II, s. 143, çev. Robert Levine, *The Deeds of God through the Franks*, 1997, II, s. 43; Robertus Monachus, *Historia Iherosolimitana*, *RHC. occ.*, III, s. 732, çev. Carol Sweetenham, *Robert the Monk’s History of the First Crusade*, Ashgate 2005, s. 84-85. Ayrıca bk. Küçüksipahioğlu, “Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı”, *Tarih ve Uygurlık İstanbul Dergisi*, sayı 3 (2013), s. 44-47.

⁵ Konu ile ilgili olarak bk. Küçüksipahioğlu, *a.g.e.*, s. 22 vd.

larını yağmalamaya başladı. Bu şekilde o, papaların ve asillerin içlerindeki niyeti yani İstanbul'u ele geçirme düşüncesini ortaya çıkarmış oldu. Godefroi, imparatorun yemin için ısrarı karşısında da yanındaki birliklerle buldukları bölgedeki köylere baskın yapıp, asayişi sağlayan imparatorluğa ait Peçenek birlikleri ile mücadele ederek karşı koymaya çalıştı. Bununla da yetinmeyip doğrudan başkente karşı saldırıya geçti. Askerlerini Haliç'in yukarisından Blakhernai bölgesine geçirerek Blakhernai Sarayı'na çıkan sur kapısını yakıp surlara saldırdı. Haçlıların bu saldırgan halleri başkent halkını çok korkuttu. İmparator Aleksios tüm bunları bilmesine rağmen Paskalya olması sebebiyle müdahaleye bir müddet geçmedi. Ancak Haçlıların güçlerini daha da artırarak imparatorluk askerlerine ok yağdırmaya başlaması üzerine askerlerine surların üzerinden Haçlıları hedef almadan sadece korku amaçlı havaya ok fırlatmalarını ve St. Romanos Kapısını açarak onlara karşı bir güç gösterisi yapmalarını emretti. Bu yöntemin etkisi oldu ve Haçlılar kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı⁶. Bu şekilde Batılıların daha seferin başında İstanbul'u zabtederek imparatorluğu ele geçirme niyetleri önlenmiş oldu.

Birinci Haçlı Seferi'nden sonra 1101 Yılı Haçlı Seferleri sırasında da Avrupa'nın başkente yönelik saldırısı devam etti. Birbirlerinden ayrı üç farklı grup halinde yola çıkan Batılı orduların ilk grubunda yer alan Lombardlar 1100 yılı Eylül ayında Milano'dan hareket ederek 1101 yılı Mart ayında İstanbul'a ulaşmış Haliç sahilinde karargâh kurdu. İmparator Aleksios, bu orduların gelişinden hoşnut olmadı ama onların olası saldırılarına karşı iyi davranmak durumunda kaldı. Ancak Lombardların başkentte gösterdikleri saldırgan ve taşkın hareketler imparatoru çok endişelendirdi ve onların derhal Anadolu tarafında İzmit'te bulunan ordugâha geçirilmesini emretti. Lombardlar arkadan gelecek orduları beklediklerini söyleyerek geçmek istemedi. Bunun üzerine imparator onların yiyeceklerini keserek bir an evvel geçmelerini sağlamayı düşündü. Lombardlar imparatorun bu tavrına çok sinirlenerek İstanbul surlarına ve Blakhernai Sarayı'na saldırdı. Lombardların bu hoş olmayan tavrı Haçlı ileri gelenlerinin devreye girmesiyle önlenmeye çalışıldı ve onların ordugâhlarına geri dönmesi ardından da uzun uğraşlar sonucu Anadolu yakasına geçirilmeleri sağlandı. Bu şekilde İstanbul'un ele geçirilmesi engellenmiş oldu⁷.

⁶ Anna Komnena, s. 313-316; *Gesta Francorum, RHC. occ.*, III, s. 123, çev. s. 6. Ayrıca bk. Küçükspahioğlu, "The Western Plans", s. 59.

⁷ Albertus Aquensis, *Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione, Emundatione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae, RHC. occ.*, IV, VII, 3-5, s. 560 vd, çev. Susan B. Edgington, *Albert of Aachen, Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, Oxford 2007,

Birinci Haçlı Seferi sırasında Anadolu’da ilk kurulan Haçlı devleti Urfa Haçlı Kontluğu’nun 1144 yılında Musul ve Halep hâkimi İmâdeddin Zengi⁸ tarafından yıkılması İkinci Haçlı Seferi’nin başlamasına neden oldu. Alman Kralı III. Konrad ile Fransa Kralı VII. Louis’nin katıldığı bu sefer esnasında Haçlılar yine başkent İstanbul’u zaptetme ve imparatorluğu ele geçirme çabası içindeydi. Zaten Bizans tarih yazarı Kinnamos⁹, Batılıların gerçek niyetinin imparatorluk topraklarını ele geçirmek, görünüşteki niyetlerinin de Kudüs’ün alınması olduğunu söylemekteydi.

İkinci Haçlı Seferi ordularının imparatorluk topraklarından geçecek olması İmparator Manuel’i (1143-1180) çok tedirgin etti. Çünkü Manuel Batılılara güvenmemekte, kendi ülkesi için çok tehlikeli olacağını bilmekteydi. Bu nedenle onlar gelmeden gerekli önlemleri almaya başladı. Başkent surlarını tamir ettirerek askeri birliklerin sayısını çoğalttı. Ayrıca Türkiye Selçuklu Sultanı Mesud (1116-1155) ile bir anlaşma yapmayı uygun gördü ki bu yüzden Haçlılar tarafından Hristiyanlığa ihanetle suçlandı. Ayrıca imparator gönderdiği elçilerle her iki kraldan da topraklarına zarar vermeyeceklerine dair yemin etmeyi ve hiç bir yeri ele geçirmemelerini istedi.

İkinci Haçlı Seferi’nin ilk ordusu Kral III. Konrad idaresindeki Almanlardı. Balkanlar üzerinden ilerleyen ordu 10 Eylül 1147’de başkent İstanbul’a geldi ve sur dışında yer alan Philopation’da karargâh kurdu. Almanlar, imparatorluğun Balkan topraklarında yaptıkları gibi burada da sorun çıkartarak etrafi yağmalamaya ve bölgeye zarar vermeye başladı. İmparator Manuel bu yaşananlara çok kızmakla birlikte Almanların Philopation’dan alınıp Pikridion’a (Hasköy) nakledilmelerini emretti¹⁰. Burada imparator ile kral arasında son derece sert mektuplaşmalar ya-

589-592; Ordericus Vitalis, *Historia Ecclesiastica*, trc. Thomas Forester, *The Ecclesiastical History of England and Normandy*, London 1854, III, s. 288 vd; Ayrıca bk. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret İşıltan, Ankara 1989-1992, II, s. 16-17; J. L. Cate, “The Crusade of 1101”, *A History of the Crusades*, yay. K. Setton, Madison-Milwaukee- London 1969, I, s. 353; I. Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, *Prof. Dr. Fikret İşıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul 1995, s. 26-27; Küçüksipahioğlu, “The Western Plans”, s. 59.

⁸ İmâdeddin Zengi ile ilgili olarak bk. B. Küçüksipahioğlu, “Mosul & Aleppo Governor İmad al-Din Zangi’s Fight Against The Crusaders”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi (Marmara Journal of Turkology)*, sayı 2 (2014), s. 79-96.

⁹ Ioannes Kinnamos, *Historia*, çev. I. Demirkent, *Ioannes Kinnamos’un Historia’sı (1118-1176)*, Ankara 2001, s. 55.

¹⁰ Niketas Khoniates, *Historia*, çev. Fikret İşıltan, *Niketas Khoniates. Historia. (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Ankara 1995, s. 40 vd; Kinnamos, s. 55 vd. Ayrıca bk. Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi*, Ankara 2003, s. 30-34; Küçüksipahioğlu, “The Western Plans”, s. 60.

şandı. Konrad, Pikridion’da bulunan birliklerinin Haliç’in öbür tarafına geçirilmesi için imparatorun gemiler istedi ve vermediği takdirde ertesi yıl çok büyük bir orduyla gelerek başkent İstanbul’u zabtedeceğini ifade etti. Alman kralını Anadolu yakasına geçirerek olası bir saldırının önüne geçmeye çalışan imparator bu sefer de Fransa Kralı VII. Louis ve yanındaki Haçlılarla uğraşmak durumunda kaldı.

Fransa Kralı VII. Louis ve maiyeti 4 Ekim 1147’de İstanbul’a geldi. Louis başkente geldiğinde imparatora çok kızgındı. Çünkü yolculukları esnasında özellikle Balkanlar bölgesinde yiyecek sıkıntı çekmiş, Edirne’ye geldiklerinde ise İmparator Manuel’in Çanakkale Boğazı’ndan Anadolu’ya geçme teklifiyle karşılaşmıştı. Bu duruma çok kızmakla birlikte üzerinde durmayarak yoluna devam etmeyi uygun görmüştü. Ancak gelirken imparatorun Sultan Mesud ile anlaşma yaptığını ve öncü Fransız gruplarının imparatorluğun saldırısına uğradıklarını elçileri vasıtasıyla öğrenince hayal kırıklığı yaşadı. Bununla birlikte yanında bulunan Langres Piskoposu Godefroi’nın başını çektiği imparatorluk karşıtı bir grubun Bizans’a ait şehir ve kaleleri almayı, imparatorluğun düşmanı Sicilya Kralı II. Roger ile anlaşarak başkent İstanbul’u ele geçirmeyi teklif etmelerini Manuel’in yardımına ihtiyaç duyduğu için dikkate almadı. Ayrıca Fransızların İstanbul’da kalırken ve imparatorluğun her türlü imkânı kendilerine sunulmuşken etrafi yağmalayıp başkent halkına zarar vermeye çalışmaları hatta bu yaptıklarını az bulup, İstanbul’a bir saldırı düzenleyerek şehri ele geçirmeyi teklif etmeleri de reddedildi. Önceden olduğu gibi bu fikri Langres Piskoposu Godefroi ortaya atmış, başkentini ele geçirilmesi halinde diğer şehirlerin birer birer zabtedileceğini söyleyerek İstanbul’un Hristiyan bir şehir olmaktan uzaklaşmış olduğunu belirtmişti. Ancak onun sözlerine aldırış edilmedi ve bu sayede İstanbul ve imparatorluk bir kez daha Haçlı tehdidinden kurtulmuş oldu¹¹.

Kudüs’ün 1187 yılında Salahaddin Eyyûbi tarafından ele geçirilmesi ve Kudüs Haçlı Krallığı’nın yıkılması üzerine tertip edilen Üçüncü Haçlı Seferi’ne Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa, Fransa Kralı Philippe de Auguste ve İngiltere Kralı Richard iştirak etti. Fransız ve İngiliz kralları deniz yoluyla Kutsal Ülke’ye ulaşırken, Alman İmparatoru Friedrich (1152-1190) Macaristan üzerinden Belgrad-Niş-Sofya ve Filibe yoluyla ilerlemeyi uygun buldu. Friedrich’in

¹¹ Odo de Deuil, *Odo of Deuil, De Profectione Ludovici VII in Orientem: The Journey of Louis VII to the East*, neşr ve çev. V. G. Berry, New York 1948, s. 21 vd, 67 vd; Kinnamos, s. 64 vd. Ayrıca bk. F. Chalandon, *Les Comnène II: Jean II Comnène (1118-1143) et Manuel I Comnène (1143-1180)*, New York 1912, s. 289 vd; Altan, *a.g.e.*, s. 39-40, 69-70; Küçükspahioğlu, “The Western Plans”, s. 60.

Bizans İmparatorluğu’na düşmanlığı İkinci Haçlı Seferi’nden itibaren sürmekte ve İstanbul’un Haçlılar tarafından işgal edilmediği müddetçe başarının olmayacağını söylemesi hala devam etmekteydi. Bizans İmparatoru II. Isaakios Angelos’da (1185-1195) bile, İmparator Friedrich’in Kutsal Ülke’ye gitme gibi bir niyetinin olmadığı, hedefinin imparatorluk başkenti İstanbul’u almak olduğu düşüncesi hâkimdi. Almanların yol boyunca yaptıkları taşkın hareketler ve bizzat İmparator Friedrich’in oğlu Friedrich’e Trakya şehirlerini tahrip etmeyi, Almanya’da bulunan oğlu Heinrich’e de imparatorluğa karşı bir donanma hazırlayarak yeni bir Haçlı Seferi yapmayı emretmesi bunu gösteriyordu. Ayrıca İmparator Friedrich, Isaakios’a içeriği çok ağır bir mektup göndermiş ve mektubunda Bizans’a gerekirse silah zoru ile boyun eğdirebileceğini ve rahatlıkla İstanbul’u işgal edebileceğini söylemişti. İmparatorluk, Friedrich ile bir anlaşma yaparak ve onun Çanakkale Boğazı’nı kullanmasını sağlayarak bu tehlikeyi atlatabildi¹².

Batı dünyası nihayet Dördüncü Haçlı Seferi ile başkent İstanbul’u ele geçirmeyi ve imparatorluğa sahip olmayı başardı. Papa III. Innocentius (1198-1216)’un liderliğinde organize edilen seferin hedefi aslında Mısır olarak belirlenmiş ve Haçlılar deniz yoluyla doğuya gitmeye karar vererek Venedik’ten yardım istemişlerdi. Ancak sefer, eski Bizans İmparatoru II. Isaakios Angelos’un oğlu IV. Aleksios’un Fransız ve Venediklilere kendisinin Bizans tahtına çıkmasına yardım etmeleri karşılığında çok büyük vaadlerde bulunması nedeniyle İstanbul’a yöneldi.

Haçlılar, Çanakkale Boğazı yoluyla 24 Haziran 1203’te İstanbul’a gelerek Yeşilköy’de demirledi. Başkenti gördüklerinde kendilerinden geçen ve İstanbul’a hayran kalan Haçlılar Galata’yı ele geçirip ardından Haliç’e girmeyi başardı. 17 Temmuz 1203 tarihinde şehre yönelik ilk büyük ve önemli saldırı ile karadan ve denizden hücumu geçerek başkenti ateşe veren Haçlılar, Ağustos 1203’te yeniden bir yangının daha yaşanmasına neden oldu. Bütün gece ve ertesi gün devam eden yangında evler, binalar, kamu kurumları yok olmuş ve imparatorluğun tanık olduğu en şiddetli yangınlardan biri olarak kayıtlara geçmişti. Konuyla ilgili Niketas¹³, “...daha önceleri de şehrimizde pek çok felâketli yangınlar olmuştur.

¹² Niketas Khoniates., *Historia*, çev. I. Demirkent, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1180-1195). Komnenos Hânedanı’nın Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, İstanbul 2006, s. 207-211; Ansbertus, *Historia de Expeditione Friderici Imperatoris*, Pragae 1827, s. 20 vd, 50 vd. Ayrıca bk. C. M. Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, Cambridge, Massachusetts 1968, s. 176 vd; K. Zimmert, “Der Friede zu Adrianopel (Februar 1190)”, *BZ*, 11(1902), s. 303-320; Küçüksipahioğlu, “The Western Plans”, s. 61-62.

¹³ Niketas Khoniates, *Historia*, çev. I. Demirkent, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1195-1206). İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, İstanbul 2004, s. 123-124.

Fakat onlar bunun yanında kıvılcım gibi kalmaktaydı...alevler bir ateş nehri gibi değişik yönlere yayılıp sonra tekrar birleşiyordu...alevlere hiçbir şey karşı koymıyordu. Kıvılcımlar gökte yol alarak uzaklarda bir binanın üstüne düşüyor ve onu tutuşturuyordu. Bir bölge yangından kurtulmuş gibi görünüyordu, fakat alevler geri dönüp orayı da yok ediyordu...” demektedir. Yangında evler, binalar, sütunlar kül olmuş, Ayasofya da büyük hasara uğramıştı. Haçlılar nihayet 13 Nisan 1204’te başkent İstanbul’u ele geçirdi ve başkent yeniden ateşe verildi. Şehirdeki tüm mahallelerde adeta koşarcasına ilerleyen, sorgusuz sualsiz başkent halkının evlerine girerek yağmalayan, kadınlara ve kızlara insanlık dışı muamelede bulunan Haçlılar onların ağlamaları ve feryatlarına kulak bile asmyorlardı¹⁴.

Salahaddin Eyyûbi’nin Kudüs’ü zabtı esnasında Müslümanların Batılılara merhamet ettiklerini, kadınlarının peşlerinden koşmadıklarını, İsa’nın mezarını kirletmediklerini kaydeden işgal ve zabtın görgü tanığı Niketas, İsa’nın düşmanı olarak gördüğü Müslümanların Kudüs’ten ayrılan Hristiyanlara serbestçe gitme izni verdiğini, can ve mallarına dokunmadıklarını, kılıç çekmeden, aç bırakmadan, yangın çıkarmadan ve eziyet etmeden merhametli davrandıklarını anlatmaktaydı. Ona göre Başkent İstanbul’u kan gölüne çeviren Batılılar insani duygulardan tamamıyla uzak, kibirli, elleri kana bulanmış çılgın adamlardı¹⁵.

Haçlılar bundan sonra ganimetin bir arada toplanacağını buna uymayanların aforoz edileceğini belirtti. Batılı görgü tanığı Villehardouin¹⁶, “*ganimet öyle büyüktü ki, altın ve gümüşün, kıymetli kapkacak ve değerli taşların, satenlerin ve ipek kumaşların...hesabını kimse çıkaramaz*” demekte, dünya kurulduğundan bu tarafa hiçbir şehirde bu kadar büyük ganimet kazanılmadığına şahit olduğunu ifade etmekteydi.

¹⁴ Niketas, *İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı*, s. 110 vd; Geofroi de Villehardouin, *Conquête de Constantinople*, ed. E. Faral, Paris 1938-39, çev. A. Bertkay, *Konstantinopolis’te Haçlılar*, İstanbul 2001, s. 64 vd; Robert de Clari, *Conquête de Constantinople*, çev. B. Akyavaş, *İstanbul’un Zabtı (1204)*, Ankara 1994, s. 13 vd. Ayrıca bk. Brand, *a.g.e.*, s. 234 vd; Queller, D. E.-T.F. Madden, *The Fourth Crusade*, Philadelphia 1997, s. 108 vd; D. Nicol, *Bizans ve Venedik*, çev. G. Çağal Güven, İstanbul 2000, s. 132 vd; A. M. Schneider, “Brände In Konstantinopel”, *BZ*, 41(1941), s. 387; Madden, “Fires of the Fourth Crusade in Constantinople”, *BZ*, 84-85(1991-1992), s. 72-93; B. Küçükspahioğlu, “İstanbul’un Lâtinler Tarafından İşgali ve Zaptı”, *2005-2006 Fatih Sempozyumu I-II Tebliğler*, İstanbul 2007, s. 126-135; ayn.yzr., “Dördüncü Haçlı Seferi ve İstanbul’un Ele Geçirilmesi”, *Byzantion’dan Constantinopolis’e İstanbul Kuşatmaları*, ed. Murat Arslan-Turhan Kaçar, İstanbul 2017, s. 335-347.

¹⁵ Niketas, *İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı*, s. 151-152.

¹⁶ Villehardouin, s. 94.

Flander Kontu Baudouin’i imparator seçen ve ardından imparatorluğu aralarında paylaşan Haçlılar bu sayede 1261 yılına kadar sürecek İstanbul merkezli Haçlı Devleti’ni kurdu. İmparatorluk ileri gelenleri ise Haçlılar tarafından işgal edilmemiş bölgelere giderek oralarda devletçikler oluşturdu. Theodoros Laskaris İznik Bizans Devleti’ni, Mikhail Angelos Epiros Devleti’ni meydana getirdi. İstanbul Haçlı Devleti’ne 1261 yılında İznik merkezli Bizans Devleti son verdi ve bu şekilde yeniden İstanbul’a ve imparatorluğa sahip çıkıldı. İznik yöneticisi VIII. Mikhail şehre girerek imparator olarak taçlandırıldı.

İstanbul’un Bizans’ın eline geçmesi, imparatorluğun yeniden ihyası ve bu şekilde Haçlı hâkimiyetinin bitmesi Batı’yı ayağa kaldırdı. Bizans’a karşı kin ve nefret yine başladı. Batı dünyası, İstanbul merkezli yeni bir Haçlı Devleti kurma planları yaparken, papalık da Roma Kilisesi’nin İstanbul’a hâkim olması için çalışmalar başlattı. Bu süreçte İstanbul’u ele geçirerek burada Haçlı Devleti kurmak isteyenlerin başında Sicilya ve Napoli Kralı Charles d’Anjou gelmekteydi. Papa IV. Clemens’in (1265-1268) ve ardından Papa IV. Martinus (1281-1285)’un desteği ile hareket eden Charles 27 Mayıs 1267’de Viterbo’da eski Haçlı imparatoru II. Baudouin ile Bizans’ın bölüşülmesini içeren bir antlaşma imzaladı ve ardından hâkimiyet alanını genişletmeye çalıştı. Bu birlikteliğe ilerleyen dönemlerde Sırp ve Bulgar kralları, Venedik ve Teselya da katıldı. İmparator VIII. Mikhail, iki kilisenin birleştirileceği sözünü vererek batıdan destek aradı. İmparator bu sayede batının tepkisini en aza indirmeyi veya yok etmeyi aynı zamanda vakit kazanmayı düşünüyordu. Zaten bundan sonraki süreçte imparatorluk, Avrupa’nın saldırılarını durdurmanın tek yolu olarak iki kilisenin birleşmesini yani unionu vaat etmeyi uygun buldu. Ancak bunu sadece yönetim söylemekte imparatorluk halkı asla batıyla bir araya gelmeyi düşünmemekteydi. Ama imparatoru, Charles karşısında başarılı kılan vaat ettiği kilise siyaseti değil imparatorluğun geleneksel politikalarından birini kullanması oldu. VIII. Mikhail, Charles’ın ülkesinde bir isyan çıkmasını sağlayarak bu muhalifini susturmayı başardı. Onun çabaları sayesinde 31 Mart 1282’de Palermo’da Anjou hâkimiyetine karşı bir isyan çıktı ve çok kanlı geçen isyan sonunda Charles ve hâkimiyetine son verildi ve bu şekilde başkent yeni bir istila ve işgalden kurtulmuş oldu¹⁷.

¹⁷ S. Runciman, *The Sicilian Vespers. A History of the Mediterranean World in the Later Thirteenth Century*, Cambridge 1958; B. Küçüksipahioğlu, “Sicilya ve Napoli Kralı Charles d’Anjou’nun 1261’den Sonra Bizans’ı Zapt Etme Girişimi”, *Sosyoloji Yıllığı- (Tarihte Doğu-Batı Çatışması) Semavi Eyice’ye Saygı*, İstanbul 2005, s. 306-311.

Charles'tan sonraki süreçte Fransa Kralı Güzel Philippe'in kardeşi Charles de Valois ve Philippe de Tarente İstanbul'u ele geçirerek imparatorluğa sahip olma düşüncesini devam ettirdi. Özellikle Charles de Valois, İstanbul Haçlı Devleti'ne mensup Catherine de Courtenay ile evlenerek İstanbul'u ele geçirme planları kurdu. Hatta 1306 yılında yeni bir Haçlı Seferi yapılması için çalışmalar başlattı. Bu düşüncesini Papa V. Clemens, Sırp Kralı Milutin ve Venedik destekledi. Ancak eşinin ölümü ve beklediği Katalan yardımını alamaması bu hedefini gerçekleştirmesine mani oldu. Fakat kızı Catherine de Valois ile 1313 yılında evlenen Philippe de Tarente bu hayali sürdürmeye devam etti ama başarılı olmadı¹⁸.

Sonuç olarak, Batı dünyası Bizans İmparatorluğu'nu kıskanmış, aynı dinden olan Bizanslı din kardeşlerine düşmanca duygular beslemekten geri kalmayarak kimi zaman Hristiyanlığa ihanet suçlaması, kimi zaman ise yeterince mücadele edemediği iddiasıyla başkent İstanbul'u ve dolayısıyla imparatorluğu hedef almaktan çekinmemiştir. Aynı Batı, İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed tarafından ele geçirilerek imparatorluğa son verilmesi üzerine bu defa da Osmanlı'yı hedef alacak ve Haçlı Seferleri düşüncesi, gayreti ve çabasıyla hareket etmeye devam edecektir.

Kaynakça

Albertus Aquensis, *Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione, Emundatione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae*, RHC. occ., IV, s. 265-713, çev. Susan B. Edgington, *Albert of Aachen, Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, Oxford 2007.

Anna Komnena, *Aleksiad*, çev. Bilge Umar, *Anna Komnena. Alexiad*, İstanbul 1996.

Ansbertus, *Historia de Expeditione Friderici Imperatoris*, Pragae 1827.

Geofroi de Villehardouin, *Conquête de Constantinople*, ed. E. Faral, Paris 1938-39, çev. A. Berktaç, *Konstantinopolis'te Haçlılar*, İstanbul 2001.

Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum., RHC. occ., III, s. 119-163, çev. Rosalind Hill, *The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, Oxford 1979.

¹⁸ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara 2015, s. 456 vd; Mustafa Daş, *Bizans'ın Düşüşü*, İstanbul 2006, s. 58 vd.

Guibertus Noviegentis., *Historia Gesta Dei Per Francos, RHC. Occ, IV*, s. 113-263, çev. Robert Levine, *The Deeds of God through the Franks*, Woodbridge 1997.

Ioannes Kinnamos, *Historia*, çev. I. Demirkent, *Ioannes Kinnamos’un Historia’sı (1118-1176)*, Ankara 2001.

Niketas Khoniates, *Historia*, çev. Fikret Işıltan, *Niketas Khoniates. Historia. (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Ankara 1995.

Niketas Khoniates, *Historia*, çev. I. Demirkent, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1195-1206). İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, İstanbul 2004.

Niketas Khoniates, *Historia*, çev. I. Demirkent, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1180-1195). Komnenos Hânedanı’nın Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, İstanbul 2006.

Odo de Deuil, *Odo of Deuil, De Profectione Ludovici VII in Orientem: The Journey of Louis VII to the East*, neşr ve çev. V. G. Berry, New York 1948.

Ordericus Vitalis, çev. Thomas Forester, *The Ecclesiastical History of England and Normandy*, III, London 1854.

Robertus Monachus, *Historia Iherosolimitana, RHC. occ.*, III, s. 717-882, çev. Carol Sweetenham, *Robert the Monk’s History of the First Crusade*, Ashgate 2005.

Robert de Clari, *Conquête de Constantinople*, çev. B. Akyavaş, *İstanbul’un Zaptı (1204)*, Ankara 1994.

Tudebodus, *Historia de Hierosolymitano Itinere, RHC. occ.*, III, s. 9-117, çev. J. H. ve L. L. Hill, *Peter Tudebode*, Philadelphia 1974.

Araştırma Eserleri

Altan, E., *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, Ankara 2003.

Brand, C. M., *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, Cambridge, Massachusetts 1968.

Cate, J. L., “The Crusade of 1101”, *A History of the Crusades*, yay. K. Setton, Madison-Milwaukee-London 1969, I, s. 343-367.

Chalandon, Ferdinand, *Les Comnène II: Jean II Comnène (1118-1143) et Manuel I Comnène (1143-1180)*, New York 1912.

_____, *Histoire de la Domination Normande en Italie et en Sicile*, I-II, Paris 1907.

Demirkent, I., “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, *Prof. Dr. Fikret Işıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul 1995, s. 17-56.

Daş, M., *Bizans’ın Düşüşü*, İstanbul 2006.

- Küçüksipahioğlu, Birsal, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, İstanbul 2007.
- _____, “The Western Plans to Capture Byzantium from the Beginnings of the Crusaders to 1204”, *Tarih Dergisi*, sayı 42 (2005), s. 56-63.
- _____, “Sicilya ve Napoli Kralı Charles d’Anjou’nun 1261’den Sonra Bizans’ı Zapt Etme Girişimi”, *Sosyoloji Yıllığı- (Tarihte Doğu-Batı Çatışması) Semavi Eyice’ye Saygı*, İstanbul 2005, s. 306-311.
- _____, “İstanbul’un Lâtinler Tarafından İşgali ve Zaptı”, *2005-2006 Fatih Sempozyumu I-II Tebliğler*, İstanbul 2007, s. 126-135.
- _____, “Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı”, *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, sayı 3 (2013), s. 43-51.
- _____, “Mosul & Aleppo Governor Imad al-Din Zangi’s Fight Against The Crusaders”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi (Marmara Journal of Turkology)*, sayı 2 (2014), s. 79-96.
- _____, “Dördüncü Haçlı Seferi ve İstanbul’un Ele Geçirilmesi”, *Byzantion’dan Constantinopolis’e İstanbul Kuşatmaları*, ed. Murat Arslan-Turhan Kaçar, İstanbul 2017, s. 335-347.
- Madden, T. F., “The Fires of the Fourth Crusade in Constantinople 1203-1204”, *BZ*, 84-85(1991-1992), s. 72-93.
- Norden, Walter, *Das Papsttum und Byzanz. Die Trennung der beiden Mächte und das Problem ihrer Wiedervereinigung bis zum Untergange des byzantinischen Reiches*, Berlin 1903.
- Nicol, Donald M, *Bizans ve Venedik*, çev. G. Çağalı Güven, İstanbul 2000.
- Ostrogorsky, G., *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara 2015.
- Queller, D. E.-T.F. Madden, *The Fourth Crusade*, Philadelphia 1997.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, I-III, Ankara 1989-1992.
- _____, *The Sicilian Vespers. A History of the Mediterranean World in the Later Thirteenth Century*, Cambridge 1958.
- Schneider, A. M., “Brände in Konstantinopel”, *BZ*, 41(1941), s. 382-403.
- Schreiber, Hermann, *Geschichte der Päpste*, Düsseldorf-Wien 1985.
- Zimmert, Karl, “Der Friede zu Adrianopel (Februar 1190)”, *BZ*, 11(1902), s. 303-320.